

Kto rozkladá demokraciu? Dariusz Karłowicz a Platónovo podobenstvo o trúdoch

Peter Fraňo

Fraňo, P.: Kto rozkladá demokraciu? Dariusz Karłowicz a Platónovo podobenstvo o trúdoch. In: *Ostium*, roč. 16, 2020, č. 2.

Who is breaking down democracy? Dariusz Karłowicz and Plato's Allegory of the Drones

The main aim of this essay is the reflection of the article *Traktat o trutniach* by the Polish intellectual Dariusz Karłowicz. In the eighth book of the *Republic*, Plato describes the transformation of the ancient democracy into tyranny. The main actors of the degradation of the democracy are drones. Plato's drones represent an elite group associated with power that is successful and influence. Drones help the future tyrant take over the government. This coup d'état is not carried out violently, but by a gradual change of the language of the society and an excessive belief of the democracy in the freedom of speech. Plato's Allegory of the drones reminds processes that are currently taking place in Slovakia.

Keywords: Dariusz Karłowicz, drones, Plato, democracy, tyranny, *Republic*, language

„Z najvyššej slobody vzniká podľa mňa najväčšie a najtvrdšie otroctvo“.

Platón (*Resp.* 564a)[\[1\]](#)

V dnešnej spoločnosti sa čoraz častejšie stretávame s názormi, ktoré ohlasujú krízu súčasnej formy demokracie ako politického systému. Príčiny tejto krízy sa pritom v médiách a v odborných kruhoch interpretujú rôzne. Niekedy sa poukazuje na negatívny vplyv nových sociálnych médií, inokedy sa zas upozorňuje na odcudzenie politických elít bežným občanom, alebo sa tiež uvažuje o škodlivom pôsobení nacionalizmu či o nepriaznivom vplyve trhovej ekonomiky.[\[2\]](#) Podobné pocity prežívania krízy a pokusy o diagnostikovanie jej príčin nie sú súčasťou iba moderných politologických úvah, ale môžeme sa s nimi stretnúť aj pri čítaní starých antických textov. Stačí si napríklad prečítať ôsmu knihu Platónovho spisu *Ústava*. Práve na túto časť Platónovho diela sa pred pár rokmi zamerl poľský intelektuál Dariusz Karłowicz, ktorý v časopise *Teologia Polityczna* publikoval článok s názvom *Traktát o trúdoch*.[\[3\]](#) V ňom sa rozhodol zaujímavým spôsobom interpretovať príčiny úpadku demokratického zriadenia v Aténach a vyvodit z nich nejaké ponaučenia pre našu budúcnosť.

V ôsmej knihe *Ústavy* sa Platón podrobne zaoberá príčinami rozkladu jednotlivých štátnych zriadení v antickom Grécku. Jedna z pasáží sa pritom venuje práve popisu postupného upadania demokracie a jej premenu na tyranii. V antickom filozofickom myslení dlhodobo prevládala predstava, že nová ústava štátu vzniká vždy až po zrútení starého systému a toto nové usporiadanie by sa nikdy nepresadilo, keby predchádzajúce zriadenie nemalo svoje nedostatky. Jednotlivé ústavné formy vlády (napríklad aristokracia, timokracia, oligarchia, demokracia, tyrania) sa tak striedali v pravidelných cykloch, pričom táto rotácia nikdy nemohla dospieť do konečného štádia.[\[4\]](#)

Platón preto celkom prirodzene predpokladal, že každá demokracia, nech by už trvala akokoľvek

dlho, sa po istom čase vždy zmení na iný režim, a to konkrétne na tyranu. Tyrania tak, paradoxne, môže vzniknúť jedine z demokracie a demokracia zas vždy vyúsťuje do tyranie. Než však k tomuto prerodu reálne dôjde, prechádza každá demokratická spoločnosť akýmsi prechodným stavom, keď po formálnej stránke ostávajú ešte stále zachované demokratické princípy, ale už sa do nej pomaly začínajú vkrádať aj prvky tyranského režimu. Tento proces môže trvať dlhodobejšie a čo je dôležité, je pomerne ťažko postrehnuteľný pre ľudí, ktorí v takejto spoločnosti reálne žijú. Toto zvláštne prechodné obdobie ustupujúcej demokracie a narastajúcej tyranie nazýva Dariusz Karłowicz výrazom kryptotyrania (slov. skrytá tyrania).[5] Negatívnymi hrdinami tohto medziobdobia, ktorí sa aktívne podieľajú na premene demokracie na tyranu, sú podľa Platóna trúdy, samci včiel.[6]

Aristoteles sa domnieval, že existuje viacero druhov včiel, pričom „štvrtý druh tvoria práve trúdy, ktoré sú najväčšie, nemajú žihadlá a nepracujú“.[7] Pre Grékov predstavovala existencia trúdov ostrý protipól voči pracovitým včelám, robotnícom. Trúdy totiž nevykonávali žiadnu prácu, boli odkázané na zásoby v úli a zároveň nemali žihadlo, a tak nemohli aktívne prispievať ani k obrane úľa. Ich jedinou životnou úlohou bolo iba oplodniť kráľovnú matku. Antický človek mal problém pochopiť, ako môžu trúdy, ktoré nepracujú, netrpieť hladom. Trúd predstavoval prototyp dokonalého parazita, synonymum úplného egoistu. Stelesňoval akýsi omyl prírody, ktorý by v usporiadanej štruktúre úľa, kde má všetko svoje presne určené miesto, nemal vôbec existovať. Keďže v antickom myslení sa každá časť prírody vždy vzťahovala k nejakému účelu,[8] existencia trúda ako bezúčelnej a neúčelnej bytosti sa zdala byť v rozpore s logickým myslením.[9]

A práve týmto zvláštnym bytostiam zveruje Platón úlohu hlavných činiteľov v procese rozkladu demokracie. Ak sa pozrieme do *Synonymického slovníka slovenčiny*, tak zistíme, že výraz trúd sa prenesene používa na označenia „cudzopasníka“, „parazita“, „príživníka“, „hlupáka“ či „lenivca“.[10] Ak teda Platón hovorí v *Ústave* o trúdoch, má na mysli členov spoločenstva, ktorí využívajú výsledky práce niekoho iného, ale ničím k ich dosiahnutiu aktívne neprispievajú. Grécky filozof hovorí: „ako sa liahne v bunke trúd, mor pre úl, tak sa aj v dome rodí takýto trúd, mor pre štát“ (*Resp.* 552c).[11]

Platónove trúdy predstavujú elitu, skupinu spojenú s mocou, ktorá je úspešná a má vplyv. Väčšinou sa nimi obklopuje človek, ktorý sa chce chopiť vlády, aby zaňho urobili špinavú prácu, a to ešte v rámci mantinelov demokratického zriadenia. Paradoxne, moc trúdov nesprevádza žiadne zjavné násilie, nestojí za ňou vojenská sila ani tajná polícia či iné silové zložky štátu.[12] Trúdy zotročujú demokraciu vďaka jej prehnannej viere v slobodu, uchopujú moc mäkkými prostriedkami, a to najmä korumpovaním slova. Dnešnými slovami by sme mohli povedať, že monopolizujú a výrazne zhoršujú komunikáciu v rámci politického spoločenstva.[13] Jedným zo základných problémov demokracie, na ktorý Platón poukazuje, je totiž jej prílišný dôraz na slobodu (gr. *eleutheria*). Udržiavanie krehkej rovnováhy medzi túžbou po prílišnej slobode a požiadavkami spravodlivého fungovania spoločnosti totiž predstavuje najťažšie ovládateľný princíp demokratického zriadenia.[14] Sloboda slova na jednej strane predstavuje jeden z najväčších výdobytkov demokracie, no na strane druhej aj jej najväčšiu slabinu. Podľa Platóna „demokracia robí dušu občanov chúlостivou, takže sa pohoršujú a nemôžu znieť od nikoho ani najmenšie obmedzenie slobody“ (*Resp.* 563d).[15]

V konečnom dôsledku sa tak túžba po neobmedzenej slobode (princíp demokracie) stáva len zrkadlovým obrazom túžby po neobmedzenej moci (princíp tyranie).[16] Trúdy dokážu zneužiť tento základný princíp demokracie vo svoj prospech. Ich politickým heslom sa stáva slogan: viac slobody namiesto demokracie. Postup, ktorý si volia k dosiahnutiu svojho cieľa, má dve hlavné fázy.

V prvej etape sa trúdy sústreďujú na deštrukciu jazyka spoločenstva v oblasti morálky a historickej pamäti. Platón prirovnáva trúdy k bájnym Lotofágom, ktorí vďaka konzumácii kvetu lotosu dokázali zabudnúť na minulosť.[17] Deštrukcia demokracie sa vždy začína relativizovaním a potláčaním pamäti, historickej skúsenosti a nadobudnutých etických noriem.[18] Ako hovorí Karłowicz, „zabudnúť odkiaľ sa ide a kam sa smeruje, stratiť pamäť na dom a na cieľ, zabudnúť na poznanú

pravdu a morálne zvyklosti je nevyhnutnou podmienkou vnútornej premeny, ktorú usmerňujú trúdy“.[19]

Po tomto kroku bude nasledovať druhá fáza jazykového prevratu. Ak totiž zrelativizujeme odkaz na tradície, tak potom sa dostaneme do stavu, keď výrazy, ktorým sme celkom prirodzene pod vplyvom našej výchovy rozumeli, nadobudnú úplne nové významy. Hanblivosť sa stane naivnosťou, striedmost nemožnosťou, skromnosť a hospodárnosť nevzdelanosťou a hlúposťou (*Resp.* 560d).[20] Hlavným dôsledkom metódy trúdov je zmena slovníka spoločnosti. To, čo sa kedysi považovalo za klamstvo a podvod, sa skrátka bude po novom nazývať „iným názorom“, to, čo sa označovalo ako nevedecké, sa jednoducho pomenuje ako „alternatívne“ a pod.

Človek, ktorý bude v takejto spoločnosti vychovávaný, stratí podľa Platóna schopnosť rozpoznať „rozumnú reč pravdy“, nedokáže vyhodnotiť skutočný význam jednotlivých slov a všetky jazykové prejavy bude pokladať za rovnako hodnotné (*Resp.* 561b-d). Takíto ľudia budú celkom prirodzene obhajovať a brániť tých politikov, ktorí na plné ústa hlásajú slobodu slova a kritizovať všetkých tých, ktorí naopak budú poukazovať na to, že v rámci jazykovej komunikácie musia existovať určité hranice. Zmenený slovník spoločnosti postupne ovplyvní množstvo občanov, ktorí budú náchylní nekriticky počúvať len isté typy názorov a istý typ politikov. Jazykový prevrat následne využijú politici, ktorí finančnými prostriedkami budú mediálne manipulovať touto masou obyvateľstva. Takýmto spôsobom postupne dôjde k oligarchizácii verejného diskurzu. Sloboda slova, ktorá predstavuje pýchu demokracie, sa tak zmonopolizuje.[21]

Najväčším paradoxom tohto procesu však ostáva fakt, že vnútorné prejavy, procedúry, mechanizmy a inštitúcie demokracie ostanú bez zmeny. Kryptotyrania trúdov žije v symbiotickom spojení s niektorými vnútornými a vonkajšími prejavmi demokracie. Naoko všetko dokonale funguje. Trúdy dokonca starostlivo dbajú o to, aby ľud mal pocit plnej moci. Starajú sa o ekonomický prospech, usilujú sa o to, aby inštitucionálne princípy demokracie (voľby, súdy) ostali zachované. Ak však slovo prestáva byť spoločným majetkom spoločnosti, stáva sa vlastníctvom skupiny, ktorá vnáša do verejného priestoru témy, ktoré vyhovujú iba jej vlastným mocenským plánom.[22] Verejná správa štátu tak môže nakoniec podľa Platóna vyústiť do stavu kryptotyranie: „Vládnuca strana [demokracie - P. F.] a jej najostrejšia časť reční a koná, kým ostatní sedia bzučiac okolo rečniska a nestrpia, aby niekto niečo iné hovoril; preto je riadenie demokratického štátu takmer bez výnimky v rukách takýchto ľudí [teda trúdov - P. F.]“ (*Resp.* 564d-e).[23]

Deštruktívny vplyv jazyka má potom priamy vplyv na výchovu (gr. *paideia*) v štáte.[24] Princípy výchovy trúdov budú celkom prirodzene stierať rozdiely medzi faktami a názormi, šíriť relativizmus a nové hodnoty. V takejto atmosfére môže potom mladý človek ľahko nadobudnúť presvedčenie, že byť trúdom, ktorý na plné ústa hlása absolútnu slobodu, vlastne znamená byť jediným skutočným zástancom demokracie. Úspešne argumentovať proti politickému sloganu - Chceme viac slobody! - totiž vôbec nie je jednoduché. Nadmiera slobody podľa Platóna stvorí ľudového demagóga, ktorý sa obklopí suitou trúdov. Najväčšie nebezpečenstvo v takto vyhrotenej situácii potom hrozí, ak sa trúdy dokážu dohodnúť s bohatými, ktorí im poskytnú nevyhnutné finančné zdroje, potrebné na konečné prevzatie moci.[25] Spojenie slovného populizmu a moci peňazí potom vedie k prirodzenému napätiu v spoločnosti, ktoré môže vyústiť až do snahy niektorých jedincov fyzicky zlikvidovať ľudového demagóga. Za takýchto okolností všetci tí, ktorí sa vďaka nemu dostali k moci, začnú vytvárať ozbrojené jednotky na vlastnú ochranu. Z takýchto pomerov ovládnutia slova, a nie statkov a inštitúcií, ktoré budú podporené mocou peňazí, strachom a militarizáciou spoločnosti, môže vzísť po nejakom incidente diktátor, ktorý už bude otvorene potláčať všetky prvky demokratického zriadenia a nasmeruje spoločnosť k tyranskému režimu.[26]

Mechanizmy ovládnutia antickej demokracie trúdmi nám môžu v niektorých bodoch pripomínať jednak niektoré procesy z minulosti a jednak sa s nimi v poslednom období môžeme stretnúť aj na

Slovensku. Často práve politické strany, ktoré programovo smerujú k obmedzovaniu demokracie, alebo jednotlivci, médiá či organizácie, ktoré šíria klamstvá a konšpiračné teórie, sa, paradoxne, najviac dožadujú ochraňovania demokratického princípu slobody slova. Demokraticky znejúce slogany ako - „Za slobodu, proti cenzúre internetu!“ - či skandovanie hesla - „Za slobodu slova!“ - sú súčasťou ich politického a mediálneho marketingu.[27]

Na príklade podobných politických hnutí vidno, že hlasité zdôrazňovanie slobody slova na úkor spravodlivosti môže narúšať jemnú rovnováhu základných pilierov, na ktorých je demokracia vystavaná. Ak sa k tomu pridá relativizovanie historickej pamäti (napríklad marginalizovaním holokaustu, vyzdvihovaním významu vojnového Slovenského štátu či zdôrazňovaním úlohy a postavenia Ruska v našej spoločnosti),[28] ktoré je spojené s polarizáciou slovníka spoločnosti (napríklad slušní ľudia verzus paraziti; pronárodní a proslovenskí občania verzus sniečkári a vítači), dostávame sa pomaly do stavu, ktorý sa môže podobáť kryptotyranii trúdov. Na dokončenie zmeny potom už ostáva urobiť len posledný krok, dohodnúť sa s bohatými a vplyvnými ľuďmi, ktorí finančne zabezpečia vznik nového režimu.

Otázkou nakoniec ostáva či môžeme vôbec nájsť z takejto situácie nejaké východisko. Karłowicz pripomína, že „tyrania Platónových trúdov nachádza svoje odôvodnenie a silu vo všeobecnom presvedčení tyranizovaných, že sú úplne slobodní a že ich slobodu nemôže ohroziť nič okrem fyzického násillia. Mocenská sila trúdov je jednoducho priamo úmerná rozsahu a sile presvedčenia o jej neexistencii. Mechanizmus, ktorý trúdom umožňuje udržať sa pri moci, spôsobuje, že ideálny občan kryptotyranie chápe každý pokus obmedziť moc jeho prenasledovateľov ako atentát na jeho vlastnú slobodu a na demokratické zriadenie štátu“.[29]

Platónovo podobenstvo o trúdoch tak môžeme vnímať ako morálne ponaučenie o politických následkoch slobody, ktorá sa utrhne z reťaze neobmedzovaná ani spravodlivosťou, ani rozumom. Slobodu možno úspešne brániť iba vtedy, ak uveríme, že nie je absolútnou hodnotou a že nie všetci sa jej môžu najesť dosýta. Obmedzením slobody niektorých jednotlivcov tak môžeme, paradoxne, zachrániť slobodu demokracie ako celku. Avšak, a to je na tom najtragickejšie, tento krok pravdepodobne nedokážeme práve kvôli prísnemu dodržiavaniu platnosti princípov demokracie nikdy uskutočniť.

Literatúra

FRAŠTÍKOVÁ, S. - DEMČIŠÁK, J.: The Language of the Right-wing Populism: A Lexical Analysis of the Texts by the Freedom Party of Austria. In: *Reclaiming the Future: official conference proceedings*. Sakae: International Academic Forum, 2019, s. 89 - 104.

HARRIS, J.: *Dialektika globalizácie. Ekonomický a politický konflikt v nadnárodnom svete*. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov 2017.

HOMÉROS: *Odyseia I - XII*. Preklad Miloslav Okál. Martin: Thetis 2011.

KARŁOWICZ, D.: Dobrovolný otrok. Rétorika, reklama, demokracie. In: KARŁOWICZ, D. *Neokopírovaná budúcnosť. Polská dilemata 21. stoloť*. Brno: CDK 2018, s. 179 - 194.

KARŁOWICZ, D.: Traktat o trutniach. In: *Teologia Polityczna*, 4/2006 - 2007, s. 318 - 332.

KARŁOWICZ, D.: Traktat o trubcích. In: KARŁOWICZ, D. *Neokopírovaná budúcnosť. Polská dilemata 21. stoloť*. Brno: CDK 2018, s. 155 - 178.

LECOURS, A. - MORENO, L. (eds.): *Nationalism and Democracy: dichotomies, complementarities, oppositions*. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group 2010.

LENČ, J. - HRIVÍKOVÁ, T.: Limitations and Challenges of Building Democracy in the Conditions of Multiethnic Society in Zambia. In: *Ethnologia Actualis*, roč. 14, 2014, č. 2, s. 26 - 42.

PISÁRČIKOVÁ, M. (red.): *Synonymický slovník slovenčiny*. Bratislava: Veda 2004. URL: https://www.juls.savba.sk/synonymicky_slovník.html

PLATÓN: *Štát*. Preklad Július Špaňár. Bratislava: Kalligram 2006.

PODES, S.: Polybius and his theory of Anacyclosis problems of not just ancient political theory. In:

History of Political Thought, roč. 12, 1991, č. 4, s. 577 - 587.

ROCCA, J.: *Teleology in the Ancient World*. Cambridge: Cambridge University Press 2011.

SCHMIDT, E. - COHEN, J.: The Digital Disruption: Connectivity and the Diffusion of Power. In: *Foreign Affairs*, roč. 89, 2010, č. 6, s. 75 - 85.

ŠTEFANČÍK, R. - HVASTA, M.: *Jazyk pravicového extrémizmu*. Bratislava: Ekonóm 2019.

ZELINOVÁ, Z.: *Paideia v sokratovskej filozofii*. Bratislava: Univerzita Komenského 2018.

P o z n á m k y

[1] Pri odkazovaní, parafrázovaní a citovaní z Platónovho diela *Ústava* vychádzame zo slovenského prekladu Júliusa Špaňára (PLATÓN: *Štát*. Preklad Július Špaňár. Bratislava: Kalligram 2006).

[2] Pozri napríklad SCHMIDT, E. - COHEN, J.: The Digital Disruption: Connectivity and the Diffusion of Power. In: *Foreign Affairs*, roč. 89, 2010, č. 6, s. 75 - 85; LECOURS, A. - MORENO, L. (eds.): *Nationalism and Democracy: dichotomies, complementarities, oppositions*. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group 2010; HARRIS, J.: *Dialektika globalizácie. Ekonomický a politický konflikt v nadnárodnom svete*. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov 2017.

[3] KARŁOWICZ, D.: Traktat o trubciach. In: *Teologia Polityczna*, 4/2006 - 2007, s. 318 - 332. V texte eseji budeme vychádzať z českého prekladu (KARŁOWICZ, D.: Traktát o trubcích. In: KARŁOWICZ, D. *Neokopírovaná budoucnost. Polská dilemata 21. století*. Brno: CDK 2018, s. 155 - 178).

[4] Táto cyklická teória sa v antike nazývala pojmom ἀνακύκλωσις. U Platóna ju máme naznačenú iba v základných črtách. Najpodrobnejšie bola rozvinutá neskôr u Polybia (pozri PODES, S.: Polybius and his theory of Anacyclosis problems of not just ancient political theory. In: *History of Political Thought*, roč. 12, 1991, č. 4, s. 577 - 587).

[5] KARŁOWICZ, D.: Dobrovolný otrok. Rétorika, reklama, demokracie. In: KARŁOWICZ, D. *Neokopírovaná budoucnost. Polská dilemata 21. století*. Brno: CDK 2018, s. 181.

[6] KARŁOWICZ, D.: *Traktát o trubcích*, s. 168.

[7] Ibidem.

[8] K antickej teleológii pozri (ROCCA, J.: *Teleology in the Ancient World*. Cambridge: Cambridge University Press 2011).

[9] KARŁOWICZ, D.: *Traktát o trubcích*, s. 168 - 169.

[10] Pozri heslo „trúd“ v PISÁRČIKOVÁ, M. (red.): *Synonymický slovník slovenčiny*. Bratislava: Veda 2004. URL: https://www.juls.savba.sk/synonymicky_slovník.html

[11] KARŁOWICZ, D.: *Traktát o trubcích*, s. 170.

[12] KARŁOWICZ, D.: *Dobrovolný otrok. Rétorika, reklama, demokracie*, s. 181.

[13] Ibidem, s. 181 - 182.

[14] KARŁOWICZ, D.: *Traktát o trubcích*, s. 159.

[15] Tamže, s. 161; Autorsky upravený preklad.

[16] Ibidem, s. 162.

[17] Účinok lotosu na Odyseových druhov popisuje Homér nasledovne:

„Len čo však niektorý okúsil sladké ovocie lótu,
nechcel viac priniesť nám správu, ba ani vrátiť sa nazad,
naopak, chceli tam zostať a spoločne s Lótofágmi
zbierať lótos a navždy zabudnúť na návrat k lodiam“

(*Od.* 9, 94 - 97; citované podľa HOMÉROS: *Odyseia I - XII*. Preklad Miloslav Okál. Martin: Thetis 2011, s. 209).

[18] KARŁOWICZ, D.: *Traktát o trubcích*, s. 174 - 175.

[19] Ibidem, s. 175.

[20] Ibidem.

[21] KARŁOWICZ, D.: *Dobrovolný otrok. Rétorika, reklama, demokracie*, s. 181.

[22] KARŁOWICZ, D.: *Traktát o trubcích*, s. 177 - 178.

[23] Ibidem, s. 176.

[24] Ku kontextu gréckej výchovy v rámci sokratovskej filozofie pozri (ZELINOVÁ, Z.: *Paideia*

v sokratovskej filozofii. Bratislava: Univerzita Komenského 2018).

[25] KARŁOWICZ, D.: *Dobrovolný otrok. Rétorika, reklama, demokracie*, s. 193 - 194.

[26] Problematike budovania demokracie v mimoeurópskom prostredí sa venuje napríklad (LENČ, J. - HRIVÍKOVÁ, T.: Limitations and Challenges of Building Democracy in the Conditions of Multiethnic Society in Zambia. In: *Ethnologia Actualis*, roč. 14, 2014, č. 2, s. 26 - 42). [27] K

problematike výskumu jazyka pravicového extrémizmu na Slovensku pozri (ŠTEFANČÍK, R. - HVAŠTA, M.: *Jazyk pravicového extrémizmu*. Bratislava: Ekonóm 2019). Na príklade Rakúska sa touto tematikou zaoberá (FRAŠTÍKOVÁ, S. - DEMČIŠÁK, J.: The Language of the Right-wing Populism: A Lexical Analysis of the Texts by the Freedom Party of Austria. In: *Reclaiming the Future: official conference proceedings*. Sakae: International Academic Forum, 2019, s. 89 - 104.

[28] ŠTEFANČÍK, R. - HVAŠTA, M.: *Jazyk pravicového extrémizmu*, s. 135 - 143; 198 - 203; 217 - 218.

[29] KARŁOWICZ, D.: *Dobrovolný otrok. Rétorika, reklama, demokracie*, s. 188.

Príspevok vznikol na Katedre filozofie a aplikovanej filozofie FF UCM v Trnave ako súčasť riešenia projektu APVV-17-0128.

Mgr. Peter Fraňo, PhD.

Katedra filozofie a aplikovanej filozofie

FF UCM v Trnave

Nám. J. Herdu 2

917 01 Trnava

e-mail: peter.frano@ucm.sk